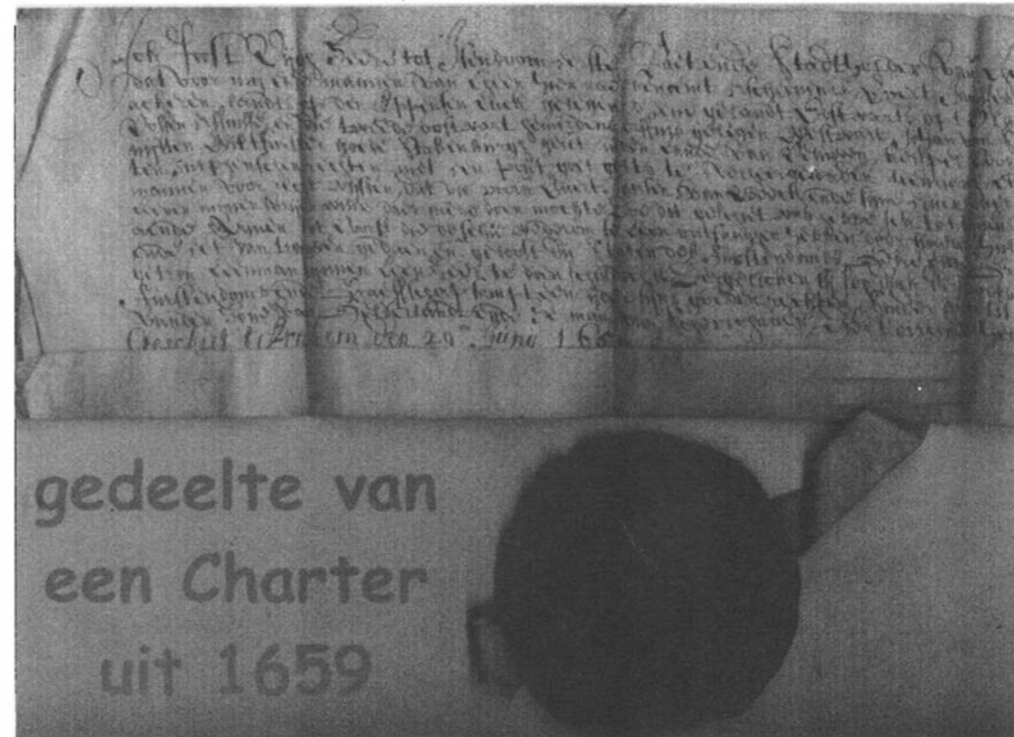

'Kroniek'

Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst

23e jaargang nr. 2
2000

gedeelte van
een Charter
uit 1659

Oudheidkundige Kring Voorst

(opgericht bij notariële acte van 8 maart 1978)

Dagelijks bestuur

Voorzitter:	G.J. Oolman, Oolmansweg 5, 7384 ST Wilp,	tel. (055) 323 12 44
Secretaris:	J.A. Roosenschoon, Rozendaalseweg 11, 7396 BB Terwolde,	tel. (0571) 29 17 41
Penningmeester:	M. Niemeijer, Schoolstraat 31, 7383 CC Voorst,	tel. (0575) 50 14 99
Leden:	R. Egberts, Verdstraat 7, 7391 SJ Twello,	tel. (0571) 27 44 49
	J. Groenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello,	tel. (0571) 27 60 37
	Mr. J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen,	tel. (0575) 51 52 48
	J. Lubberts, Kon. Wilhelminaweg 10, 7396 AD Terwolde,	tel. (0571) 29 17 60
	G.B.J. Reinders, Mozartstraat 143, 7391 XG Twello,	tel. (0571) 27 43 32
	J.A.M. Schutte-Geurtsen, P. Heinstraat 15, 7391 WK Twello,	tel. (0571) 27 37 01

De contributie bedraagt f 25,= per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres f 30,=. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f 6,50 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer (De Worp), tel. (0570) 641 648, email "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Klokkenkampsweg 25
7391 EN Twello
tel. (0571) 27 70 90

Geopend op woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en na telefonisch afspraak met de secretaris ook op dinsdag.

ISSN 1384-8682

Kroniek

Juni 2000, 23e jaargang nr. 2

Inhoud

Activiteitenplanning		2
Voorwoord		2
Van de bestuurstafel	J. Roosenschoon	3
Oude foto's spreken	L. Sevenster	4
Gewone, aparte dingen	L. Sevenster	5
Kopzorgen om hoofdzaken (deel 2 - slot)	D.W. Woertman	7
Het lied van "Het Bruggehoofd"	B. ten Bosch	13
Huize "de Steltenberg"	G. Hilgeman-Wingelaar	15
Klokkenkampsweg 25	J. Lubberts	18
Uit het Streekarchief	A. de Rek	19
Kwadenkamp of Quadenkamp; what's in a name?	A.M.W. Resius en J. Groenberg	22
De vlooienplaag van een verloskundige	H. Kleinjan	26
"Het Grote Zand"	Tinus van het Slyck	28

**Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek
1 augustus 2000.**

Foto omslag

Gedeelte van een Charter van 29 juni 1659, afkomstig uit de N.H. kerk te Voorst. Zie "Uit het Streekarchief".

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

Activiteitenplanning

28 september 2000: lezing over marken

Op donderdag 28 september 2000 is er weer een lezing van de OKV. De lezing vindt plaats in café Dorpszicht in Terwolde. De aanvang is zoals gebruikelijk om 20.00 uur.

De lezing wordt verzorgd door de heer dr. H.B. Demoed uit Zutphen. Hij zal een lezing houden over de markegenootschappen in Gelderland. Behalve een algemeen deel over het ontstaan en de geschiedenis van de marken, vertelt hij ook over de verschillende marken die vroeger in de gemeente Voorst aanwezig waren. In Terwolde waren dat de Bursenremark, de Woudermark en de Tuilermark.

Voorwoord

Na het themanummer over de Tweede Wereldoorlog ligt nu weer een "normale" Kroniek voor u. De artikelen gaan over verschillende onderwerpen, zoals de bewoners door de jaren heen van enkele boerderijen en huizen in de gemeente Voorst en de geschiedenis van de "knipmuts". Verder berekent Jan Lubberts het aantal bezoekers van de O.K.V.-werkruimte aan de Klokkenkampsweg en

In Twello de marken Veldwijk, Schadewijk en Hunderen en de Silvolder- of Teugse mark. In Wilp de marken Aard en Aarderbroek, Wilpse mark, Hummede mark en Bergel mark. In Voorst de marken Voorst en Noord-Empe, Voorsterklei of -marsch, Zinderen, Appen, Gietel, Tonden, Voorstonden en Empe.

De heer Demoed schreef o.a. het boek "Mandegoed Schandegoed, de markeverdelingen in Oost-Nederland in de 19de eeuw" (1987).

beschrijft Streekarchiefassistent Ad de Rek wat er door hem heenging toen hij een eeuwenoud charter "zomaar" in een oude archiefdoos vond.

Deze Kroniek eindigt met een streektaalgedicht van Tinus van het Slyck over boerderij "het Grote Zand" in Teuge. De redactie wenst u veel leesplezier.

Van de bestuurstafel

door J. Roosenschoon

Het wel of niet overbrengen van de archiefstukken uit de kluis van het gemeentehuis naar het stadsarchief Zutphen heeft de gemeederen de afgelopen maanden hevig beziggehouden. Burgemeester en wethouders hebben gelukkig het raadsvoorstel hiertoe teruggetrokken, zodat er mogelijkheden liggen om tot een betere oplossing te komen van het probleem rond de archivaris.

In contacten met zusterverenigingen uit de buurt, zoals Epe en Nunspeet, horen we hoe daar de plaatselijke archieven functioneren. Door enthousiaste archivariissen wordt daar in samenwerking met de plaatselijke oudheidkundige verenigingen veel werk verzet en samen zetten ze leuke projecten op touw. Dat is een situatie waar we hier ook naar streven.

Eind maart gaf Hans Hermsen een lezing over de geschiedenis van het dorp Voorst. Hij nam de volle zaal in het dorps huis mee op een virtuele excursie door het hele kerspel met zijn verhalen en dia's.

De ledenvergadering van 25 april j.l. werd redelijk bezocht. Het huishoudelijke gedeelte was snel afgehandeld. De hoofdmoot van de avond verzorgde Janny Kraijo met assistentie van haar man. Zij hield een boeiende, goed verzorgde lezing over de familie Van Reede van de Parkelaar. Erg leuk was ook de discussie na afloop waarbij verschillende mensen uit de zaal aanvullingen en extra bijzonderheden op het onderwerp gaven.

Zo ontstond een levendig gesprek waarvan iedereen weer wat wijzer werd.

De medewerkerexcursie, twee jaar geleden ingevoerd als dank-je-wel-geste naar de trouwe vrijwilligers, voerde dit jaar naar Doesburg. Een rondleiding door iemand van de Doesburgse oudheidkundige vereniging bracht de deelnemers langs veel bezienswaardige plekken. Het Doesburgse museum, de Rode Toren, wordt door de vereniging zelf gerund met subsidie van de gemeente en met de dagelijkse hulp van een banenpooler. Verder werd natuurlijk het mosterdmuseum bezocht.

Het bestuur houdt zich nog steeds aanbevelen voor suggesties betreffende een nieuwe lokatie voor de vereniging. Op dit moment onderzoeken we een nieuwe mogelijkheid. Een probleem zal ook de financiering worden. Verschillende opties om dit op te lossen zullen onderzocht moeten worden, zoals sponsoring of samenwerking met anderen. Ook ideeën hierover zijn welkom.

Oude foto's spreken

door L. Sevenster

In Kroniek 1999-4 was een foto geplaatst van Herman Storm, de zoon van de bakker uit de Dorpsstraat in Twello. In 1949 bracht hij de bakkerswaren met een transportfiets naar de klanten. Later deed hij dat met een motorbakfiets, zoals de afgedrukte foto toont.

Toen de Duitse industrie na de oorlog weer op gang kwam, maakten de DKW-fabrieken hun bekende 125 cc-motoren. Deze werden ook naar ons land geëxporteerd en door plaatselijke handelaren ingebouwd in allerlei voer-

tuigen en installaties. Het getoonde exemplaar van bakker Storm is hoogstwaarschijnlijk ingebouwd door de firma Boterman die een motorhandel had aan de Rijksstraatweg in Twello, waar nu de zaak van Overmars gevestigd is. Andere bekende motorzaken uit die tijd waren Sluizeman en Van den Berg in Deventer.

De motorcarrier van Herman had het kentekennummer M 90207 en de versnellingshandel zat rechts van de benzinetank. Op-

Bakker Herman Storm op zijn motorbakfiets in de Twellose Dorpsstraat (1954).
(Foto coll. H.G. Lugtenberg-Storm, Terwolde)

merkelijk is ook het reclamebord BAKKER STORM en het geëmailleerde bord van BUSSINK KOEK. De motorbakfiets werd niet alleen gebruikt om op een snelle manier brood, beschuit en koekjes te venten, maar ook om op warme zomeravonden kinderen te vervoeren naar het Voorster zwembad, het "Beekmeertje".

De foto werd omstreeks 1954 gemaakt voor de bakkerij en laat op de achtergrond

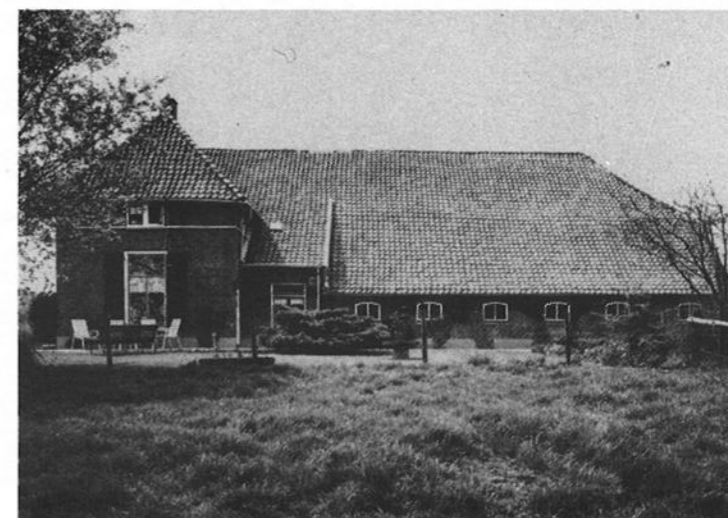
Gewone, aparte dingen

door L. Sevenster

Gedurende vijftien jaar maakte ik foto's van de gemeentelijke en Rijksmonumenten in nauw overleg met de heer B. Harmsen, "monumenten-ambtenaar" van de gemeente Voorst.

In de zomer van 1990 werd de boerderij "Wellenstein" van de familie G.J. Albers, Voorsterklei 12 in Voorst gerestaureerd door de firma Groot Roessink van de Enkweg in Voorst. Van de grote landbouwschuur moest al het houtwerk van de dakconstructie worden vernieuwd. Alle oude sporen werden door rondhouten boomstammen vervangen. Rondhout is oorspronkelijker dan het gezaagde materiaal. Op de

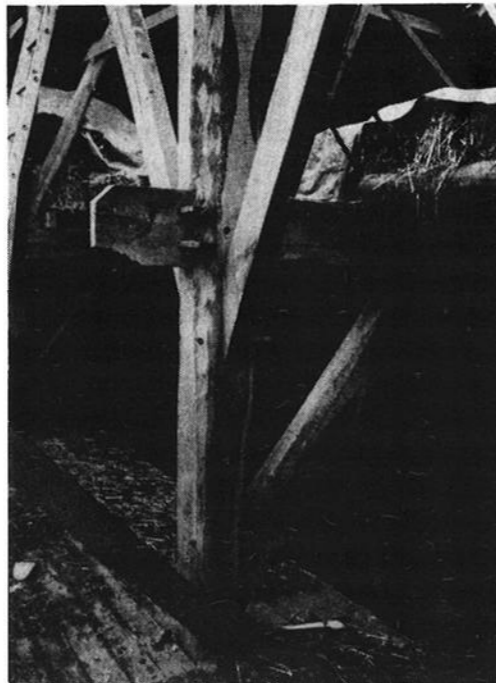
de mooie tuin van de "Statenhoed" zien. Toen vader Wopke Storm door een noodlottig ongeluk op 21 september 1956 overleed, was Herman te jong om de bakkerswinkel zelfstandig voort te zetten. Hij kreeg echter bij Koninklijk besluit dispensatie en dit werd in de Staatscourant gepubliceerd.

Boerderij "Wellenstein" in 1986. (Foto coll. L. Sevenster)

De restauratie is niets bijzonders. Ook het fotograferen niet, dat is een kwestie van opnames maken, ontwikkelen en vergroten. Alles niets bijzonders of apart. Het aparte van zo'n middagje fotograferen zit 'm in de omstandigheden. De smalle, hoge ladders tot zo'n 10-12 meter, de plastic zeilen op het hooi, de wiebelende slieten waar het hooi op ligt, het struikelen over planken, balken en latten, het getimmer van de vakmensen en niet te vergeten: de wind die vrij spel heeft in de houten kapconstructie. De ruimte die je om je heen hebt op zo'n 10 meter hoogte op de Voorsterklei vind ik machtig mooi. Zo'n fotomiddag is heel gewoon, maar door de sfeer heel apart.

Gebintconstructie met onderin de planken van de hilde en rechtsboven de slieten van de hooizolder. →

*De kapconstructie van de hooizolder met de rondhouten sporen.
(Foto coll. L. Sevenster)*

Kopzorgen om hoofdzaken (deel 2 - slot)

door D.W. Woertman

In de laatste Kroniek van vorig jaar stond deel 1 van Kopzorgen om hoofdzaken, waarin de herkomst en de ontwikkeling van de "knipmuts" werd uitgelegd. Onder meer werden de verschillende soorten voor- en achterstroken en de motieven besproken.

De materialen

Vanwaar betrok men de benodigde materialen? Deze kocht men soms zelf bij het bezoek aan de stad bij de handelaren die deze artikelen voerden. Soms betrok men het via de mutsenopmaaksters die het bij bovengenoemde firma's kochten. Deze handelaren hadden nauwe connecties met kantwerkers in België, o.a. uit Lier en Beveren-Waes. In deze beide plaatsen borduurde men lappen tule met de ronde bloempatronen om er mutsenbollen uit te knippen. In België verdienden de kappenborduursters en kappenvulsters met dit werk een karige bijverdiensite. De stroken kant aan de achterstrook werden geklost in Beveren-Waes en omgeving. De kantverkopers verdeelden deze kant via een vaststaande kantroute over Nederland.

De mutsbenodigdheden kon men in Deventer o.a. kopen bij de firma Schröder op de Stroommarkt en bij de firma Schraars. Waar die gevestigd was, is mij niet bekend. Wel weet ik van mijn moeder dat er ook zo'n winkel zat aan de Graven in Deventer. In Zutphen verkocht Mijntje Wissink in de Beukerstraat deze artikelen. Ook in Twello werden deze stoffen verkocht en wel door de familie Nijssen aan

de Dorpsstraat, in het huis waar nu First Lady van Oude Reimerink gevestigd is. Deze familie heeft nog twee specimen van de stoffen van de familie Nijssen in bezit!

Gegevens over aankoop werden mij destijds nog verstrekt door twee vrouwen die in de gemeente Voorst nog als laatsten de knipmuts hebben gedragen, namelijk Derkje ter Matevan Schaar (in 1875 geboren op De Kleine Paal in de Withagen; later gehuwd met Scheuter) en Grada Hurenkamp-Bosgoed (geboren 5 januari 1870 in Terwolde (de Peperkoek) en later wonende in Duistervoorde). Persoonlijk hebben ze mij veel informatie kunnen geven. Derkje van Schaar ging samen met haar zuster haar benodigdheden kopen bij Schröder. Kloshoutstrook, mutsenbol, tule en voorstrookkant kostte haar in ongeveer 1890 bijna fl. 100. Dat lijkt nu niet veel, maar als je bedenkt dat een meisje van 15 jaar in die tijd als boerendienstbode fl. 60 per jaar verdiende, dan beseft men wel dat dit een rib uit het lijf was. "Joa," zei Derkje tegen me, "en weet ie wat die keerl (Schröder) toen nog teeg'n mien zei?" "Noe deerne, zeuk mar wat moois uut, want de kop mot de konte verkoop'n!" Ja Derkje was schalks toen ze deze anekdote vertelde.

Men besteedde veel zorg aan de kleding en men moest jaren sparen voor men een mooi schootjak en -rok, schort en muts bij elkaar had. Vrouwen kregen vaak van hun ouders een kanten muts bij bevestiging als gemeente- of parochielid van de kerk.

Er waren ook families die er een eer op stelden dat men gouden sieraden aanschafte bij de dracht. Deze konden bestaan uit een paar mutsebellen, een gouden slot met krallen en een gouden speldje of broche (zie afbeelding XII). Men kreeg ze als huwelijksgeschenk of men spaarde er later zelf voor. Katholieke vrouwen droegen ook vaak een gouden kruis aan een ketting.

Afbeelding XII

Vrouwen die het echt arm hadden en toch met de dracht niet achter wilden blijven kochten voor de muts machinale kant die ongeveer fl. 10 kostte. Voor de voorstrook van de mutsen volgens de laatste mode (1910-1920) had men viereneenhalve el kant nodig. De strookjes waren circa drieëneenhalve cm breed. Voor de achterstrook had men ongeveer tweeëneenhalve el kant nodig. De breedte werd bepaald door de smaak en de portomonnee van de draagster en kon variëren van vier tot tien cm. De breedte van de tullestrook paste men aan bij de kant, zodat ze samen de vereiste breedte hadden: circa 18 cm.

De mutsennaaiester

Met deze materialen ging men naar de mutsennaaiester, ook wel mutsenstrikster genoemd. In elk dorp waren wel enkele vrouwen die hiervan hun beroep hadden gemaakt. Dit was een vak dat zo veel kunde vereiste, dat men dit werk niet zelf ter hand nam. Zo waren er ook speciale jakkennaaiesters voor het naaien van jassen.

Zoals reeds vermeld, was mijn overgrootmoeder mutsennaaiester. Dit beroep is hier nu allang uitgestorven, want de knipmutsdraagsters zijn allen van ons heen gegaan. Maar in de tijd dat de mutsen nog volop gedragen werden, hadden de mutsenstriksters het druk, vooral met Kerstmis, Pasen en Pinksteren.

De fijne kneepjes die dit vak vereiste, waren vaak een streng bewaard geheim. Mensen die het vak heden ten dage nog in de vingers hebben moet je met een lantaarntje zoeken. Dit ambacht dreigt een stille dood te sterven, want wie wil er nog acht tot tien uren besteden aan het uit elkaar tornen, wassen, bleken, blauwen, stijven, strijken, opplooien en weer in elkaar zetten van een muts?

Het gebruik van de knipmuts

De kanten knipmutsen droeg men bij kerkgang, feest, op visite en ook wel als men naar de markt ging. De muts was bedoeld voor blijde en vreugdevolle dagen. In dagen van droefheid en rouw bleven deze mutsen in de kast. Dan droegen de vrouwen mutsen van precies hetzelfde model, maar nooit van kant gemaakt (zie afbeelding XIII). In rouwtijd werden mutsen van mooie dunne katoenen geweven stof gedragen. Kamerdoek, batist en neteldoek waren de gebruikelijke

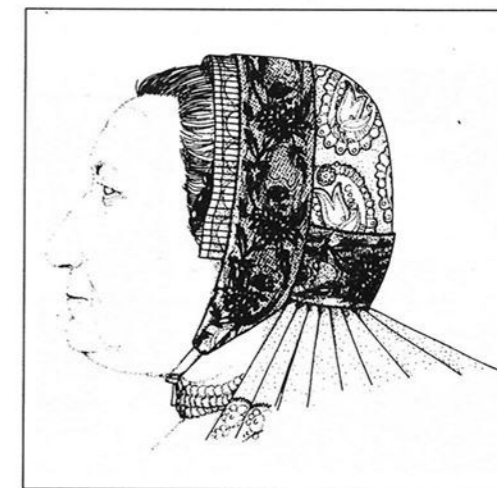
Afbeelding XIII

stoffen daarvoor en werden ook verkocht door de firma's die de kanten stoffen verkochten. De rouwtijd duurde meestal een jaar en zes weken.

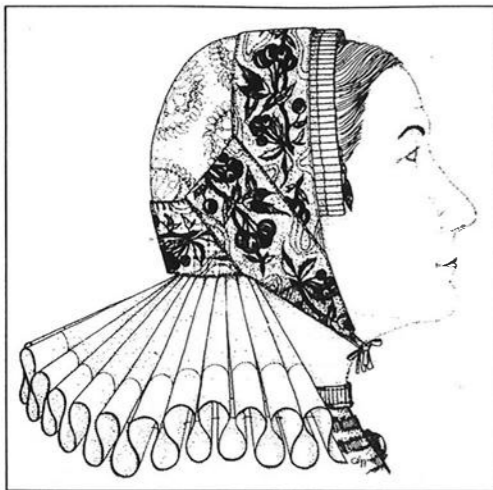
Er is nog een relict bij de knipmuts te vinden dat zijn oorsprong had bij het ontstaan van de negentiende-eeuwse cornet. Dat is het zijden linttuigje dat om de bol van de muts werd gelegd. Dit zijden lint was ongeveer negen cm breed en het tuigje werd uit twee of uit vier losse delen aan elkaar gezet, al naar gelang het gewenste model (zie afbeelding XIV en XV). Dit lint was zacht-blauw, zacht-groen of crème gekleurd en was in talloze variaties verkrijgbaar. Er bestond namelijk veel verscheidenheid in ingeweven bloemmotieven.

Dit materiaal was afkomstig van Zwitserse zijden-bandweverijen in Hertogenbuchsee en was tot circa 1980 nog in Rijssen verkrijgbaar. Ook in rouwtijd droegen vrouwen zo'n linttuig, maar dan van dezelfde effen witte stof gemaakt als de muts.

Ging een vrouw uit, dan werd over de mooie knipmuts een hoed gezet, speciaal gemaakt door hoedenmaaksters in de stad. De hoed had een bolmodel dat precies op de knipmuts aansloot. Zo'n hoed werd opgetuigd met kraaltjes, bloemtoefjes, een grote strik onder de kin en niet te vergeten een grote struisveer (zie afbeelding V in deel 1). Het hele tooisel was meer indrukwekkend dan mooi, want het verstopte de mutsenpracht grotendeels. Veel boerenvrouwen voelden zich deftig met zo'n hoed, waarmee ze "in alle opschepperieje de karke mee kwam'n instriek'n". In rouwtijd droeg men deze hoeden ook, maar dan niet versierd met lint en veren, opgemaakt met crèpe, een doffe ragfijne zwarte stof, maar die door hun opmaak wel hetzelfde uiterlijk vertoonden (zie afbeelding XIII).

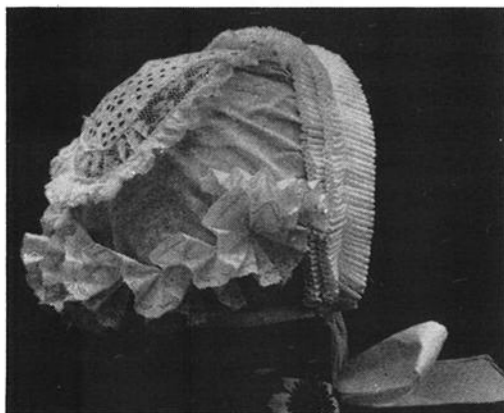
Afbeelding XIV

Afbeelding XV

De plooimuts

Na de knipmutsendracht voor bijzondere gelegenheden, feesten en zondagen zullen we nu kijken naar de hoofdbedekking voor de dagen door de weken. Verschillende hoofdbedekkingen waren dan mogelijk. Omdat het blootshoofds lopen voor vrouwen als onbetamelijk gold, droegen zij ook door de week een muts. Deze moest van minder kostbaar materiaal zijn gemaakt, omdat herhaalde

Afbeelding XVI

was- en plooi beurten noodzakelijk waren. Was men met het ruwe werk klaar, of ging men even de straat op of op doordeweekse visite, dan droeg men een ploomuts (afbeelding XVI en XVII). Deze ploomuts werd gemaakt van fijne katoenen stof, soms met ingeweven ruitjes of nopjes - alles in wit en meestal met een in- of tussenzetsel van Zwitserse broderie (d.i. geborduurde open-gewerkte katoen) in de mutsebol.

Afbeelding XVII

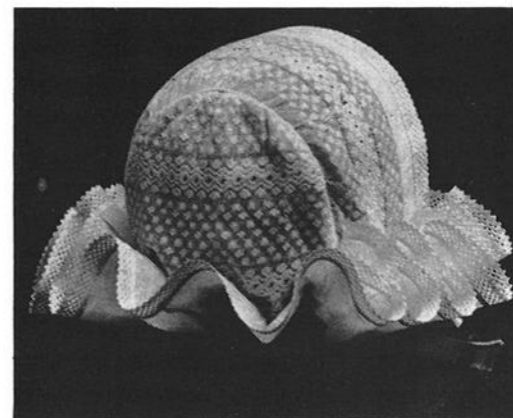
Rond het gezicht kwamen twee geplooidde voorstroken. Deze kwamen op elkaar te liggen, de onderste wat breder dan de bovenste. Deze drie ellen lange plooi stroken werden van repen katoen gemaakt, die met een zoompje van tweeëneenhalve mm werden afgewerkt. Deze lange repen werden op een rek met pennen geplooid, welk werk ook mijn overgrootmoeder deed.

De achterstrook, ook gemaakt van katoen, werd afgezet met een strook machinale linnen kant. Deze strook van twee tot drie el

lang en vijf tot tien cm breed werd op een ingenieuze wijze in min of meer harmonika-vormige plooiën gevouwen. De ingeplooidde strook mat een lengte van ongeveer 28 cm. Ze werd achter om de bol gelegd en daar aan vastgenaaid. De plooiën werden dan naar elkaar toegevouwen, zodat er als het ware rozetten ontstonden. Aan deze achterstrook met plooiën ontleende de muts haar naam "ploomuts".

Met twee katoenen keelbanden werd de muts op het hoofd vastgestrikt. De onderste uiteinden werden vaak versierd met een stukje broderie dat rondom weer met een machinaal kantje werd afgezet, zodat de kinstrik een extra mooi versieringselement meekreeg. Zoals reeds aangegeven, kon de achterstrook qua rijkdom en uiterlijk nogal variëren in lengte en breedte. Stof kost geld en men wilde het ook wel tonen als men dat had.

Door herhaald wassen, stijven, strijken en plooiën was dit soort mutsen een korter leven beschoren dan de kostbare knipmutsen. Ze moesten dus nogal eens vervangen wor-

Afbeelding XVIII

den. Bij het wassen werden alle zes losse onderdelen na het lostornen apart gewassen en gesteven. Na het plooiën werden ze weer in elkaar gezet. Voor dit circa zeven uur durende karwei kreeg de mutsenmaakster een kwartje betaald, later (rond 1900) 50 cent.

Ook de ploomuts kende een rouwvariant. Deze werd gemaakt van effen dunne katoenen stof, maar de versieringen van broderie en kant bleven achterwege. De enige versiering die in de mutsebol werd aangebracht bestond uit het innaaien van vijf of zeven nervures of uit een inzetsel van effen witte tule met een plooirandje omzoomd.

De "gladjesmuts"

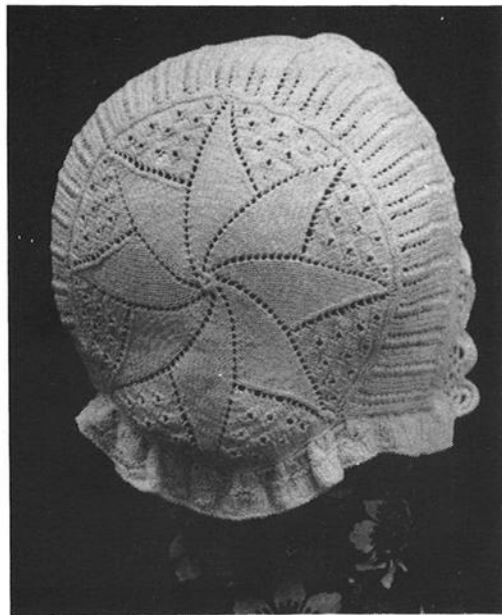
Hoewel er vrouwen waren die de ploomuts ook wel in het werk droegen, kende men toch nog een eenvoudiger mutsje. Deze had opzij en achterlangs slechts een simpele plooi strook en rond het gelaat zelfs helemaal geen plooi strook (zie afbeelding XVIII). Vanwege dat laatste noemde men deze muts "gladje" of "gladjesmuts".

De bol van de muts was van bewerkte katoen, met ingeweven motieven of van broderie. De achterstrook van effen katoen werd met een heel smal kantje afgezet. Zo'n kantje heette een "nèzikantje". De keelbanden waren meestal niet versierd. Het wassen van deze muts gaf weinig problemen en de meeste vrouwen deden dat zelf om de nodige kosten te besparen. De plooiën in de achterstrook werden er na het stijven en strijken met de vingers ingelegd. Wel werden de plooiën met een draadje tegen de bol wat vastgezet.

Zoals de knip- en plooiemuts kende ook de gladjesmuts natuurlijk een rouwvariant. Alle versiering was taboe en daarom werd de muts vervaardigd van effen katoen. Voor de rest was de muts qua snit en model gelijk aan de uit-de-rouwse muts.

Het nachtmutsje

Als derde variatie op de knipmuts kennen we het nachtmutsje. Dat was een muts gemaakt van katoen of piqué met eenvoudige strikbandjes onder de kin, zonder plooiestrookjes en dergelijke. Nachtmutsen werden ook wel gehaakt of gebreid (zie afbeelding XIX), soms met een noppenrand rond het gezicht en een kort achterstrookje. De nachtmutsen waren gemakkelijk te wassen en hoefden niet opgemaakt of gesteven te worden. Daarom werden de gehaakte mutsen ook wel 's morgens gedragen bij het werk op de deel, bij het melken, het voeren, het boter karnen etc.

Afbeelding XIX

De gehaakte mutsen kenden geen rouwvariant, maar fantasierijke haaksters bedachten talloze patroonvarianties in deze haakmutsen. Ook werd dit werk door manufacturiers wel uitbesteed aan vrouwen die wat extra's wilden verdienen. Zo'n manufacturier gaf de haakster garen waarvan zij voor 25 cent een muts haakte. Deze verkocht de winkelier dan in zijn winkel; prijs onbekend.

Het is al heel lang geleden dat vrouwen na hun overlijden een hoofdbedekking droegen. Er zijn mutsjes bekend die in het kabinet werden bewaard bij het hennekleed (doodshemd). Deze mutsjes hadden hetzelfde model als de bol van de zondagse knipmuts en waren gemaakt van katoen. Ze hadden geen stroken, maar wel twee keelbandjes om het mutsje te strikken. In Overijssel werd dit mutsje wel "ofleggersmussien" genoemd. En met dit mutsje is de hoofdbedekkingscyclus gesloten.

Nadere informatie

Voor opmerkingen, aanvullingen en nadere informatie in woord of foto houd ik me gaarne aanbevolen.

Wie zich meer wil verdiepen, leze het boek "Mutsen en Streekdrachten in Gelderland en Overijssel" door J. Herbers en D.W. Woertman. Het boek verscheen in 1977 en is alleen antiquarisch te verkrijgen.

Het lied van "Het Bruggehoofd"

door B. ten Bosch

Op de oorlogsfotoexpositie in de kerk van Wilp hadden wij een gedicht opgehangen over de bevrijding van de Wilpse Klei. Tijdens de expo en daarna kregen we onverwacht veel reacties op dit gedicht. Enkele mensen vroegen om een kopie hiervan en daarom leek het ons een goed idee om het in de Kroniek op te nemen.

Ondertussen zijn we ook achter de naam van de dichteres gekomen. Haar naam staat onderaan het gedicht. Graag was ik in contact met haar gekomen, want ze schijnt nog te leven en in Dieren te wonen. Maar mijn telefoontjes leverden niets op. Het is waarschijnlijk haar meisjesnaam en het gemeentehuis van Dieren geeft geen informatie. Mocht één van onze lezers of lezeressen informatie kunnen verschaffen, dan houden we ons aanbevolen.

De Bevrijding van de Wilpse Klei

*De moffen waren in ons land,
dat viel ons lang niet mee.
Ze namen paarden, fietsen af,
en grepen naar ons vee.
Het was bijkans geen leven meer,
we snakten naar wat lucht.
Toen hoorden w' in de verte soms,
een wondervol gerucht ..
Ha, de kanonnen!
het is begonnen.
Nu komt het einde van onzen grooten strijd!*

*Maar 't weer werd slechter, 't was niet waar,
er was geen andere keus.
De moffen draafden af en aan,
en deden erg nerveus.
Ze sleepten tanks naar voren toe,
de IJssel hield men vast.
En toen kwam onze Wilpse Klei,
wel heel benauwd in last.*

*'t Floot langs de landen!
En huizen brandden,
we waren wachtend op alles voorbereid.
't Floot langs de landen!
Wat was op handen?
Was het de dood of werd ook Wilp bevrijd?*

*Maar op een Woensdag werd het stil,
een stilte voor den storm.
Toen brak de hel in waarheid los,
de spanning was enorm,
granaten barsten overal, en menig boerde-
rij,
die kleurde onze hemel rood, op onze Wilpse
Klei.*

*De nevels zweefden!
en allen beefden,
het vee zwierf buiten al in de schem'ring
rond.
De nevels zweefden!
Goddank we leefden,
want in de kelders, daar bleven wij gezond!*

Toen suisden bommenwerpers aan,
de Canadees was vlug.
En bouwde over de rivier,
een flinke sterke brug.
Daar trokken z' in de donkere nacht,
bij massa's overheen.
Maar de granaten van de mof,
ontploften erg gemeen.

En toch ze kwamen!
de bommen namen
het allerbeste van onze Wilpse Klei.
En toch ze kwamen!
Kapotte ramen,
Maar ook wij waren, na zóóveel jaren, VRIJ!!

Wel was d' ellende eerst nog groot,
het vee was zwaar gewond.
Of stierf in 't heftig oorlogsvuur,
op onze Wilpsche grond.
Zoovelen hadden weinig meer,
van heel hun aards bezit.
Maar klagen deden wij toch niet,
Want toen weerklonk er dit:
Help dan elkander!
Als Nederlander,
dat had de oorlog ons allemaal geleerd.
Men hielp elkander,
zooals geen ander!
De menschenliefde werd in Wilp geëerd!

Nu zijn we allen bij elkaar,
de oorlog is gedaan.
Elk ging weer aan zijn daag'lijks werk,
en bouwt aan zijn bestaan.
Soms denken wij heel even nog,
aan donker oorlogsleed.
Maar dit is 't, wat geen van ons,
in 't leven nooit vergeet:
Die oorlogsnachten!
Dat stille wachten,
Maar ook de hulp, die we boden in den nood!
Die oorlogsnachten,
En de gedachten:
Al is Wilp dan ook klein toch is het groot!

Wilp, november 1945
Catharina Vermeer

Huize "de Steltenberg"

door G. Hilgeman-Wingelaar

De heren Lubberts en Sevenster hebben mij reeds enkele jaren geleden verzocht een stuk te willen schrijven voor "De Kroniek" van de Oudheidkundige Kring Voorst, waarin de geschiedenis van Huize de Steltenberg staat beschreven. Met dank voor de bereidwillige hulp, die zij mij meerdere malen hebben geboden bij het zoeken van gegevens in de archieven volgt hier, voor zover ik dit heb kunnen achterhalen, de historie van onze villa aan de H.W. Iordensweg in Twello.

Reeds in de "Protocollen van bezwaar" van 1675-1733 betreffende het Kerspel Twello en ook in het verpondingscohier van 1648 wordt reeds gesproken over een "zeecker hoffstede genoemd den Steltenbergh", groot twee mergen. Ook bij de volkstelling in 1749 wordt de Steltenberg genoemd, bewoond door ene Roelof Jansen.

Behalve enkele kleine boerderijen en/of schuren, stond er op de hoek van den Weg van Wilp naar Twello (nu de H.W. Iordensweg) en het Groene straatje of het Doornweerdstraatje (nu de Doornweerdstraat) een koepel van waaruit men uitzicht had over de twee genoemde wegen en ook richting de Vosstraat (nu de Voordersteeg). Deze koepel of berg, waarvan ik niet weet wanneer de bouw is geweest, staat op een kadastrale kaart uit 1832 ingetekend en is afgebroken rond 1884. Indien iemand nog een tekening/schilderij of andere gegevens omtrent deze koepel heeft, zou ik erg graag hierover meer vernemen.

Bewoners in de negentiende eeuw

Rond 1800 stond er op het huidige terrein een kleine boerderij, waarschijnlijk ons huidige koetshuis of tuinmanswoning, dat in een testament werd beschreven als: "Katerstede Gerrit Kars op den Zeltenberg". Zo kunnen namen dus verbasteren.

Deze katerstede (boerderijtje) was eigendom van Gerrit-Jan Olthaar en Hendrika Olthaar-Klopman. Hun dochter Berendina (op 28-11-1779 gehuwd met Jan-Barthold Bömer-Keyser in de N.H. Kerk te Twello) erfde na hun overlijden de boerderij. Waarschijnlijk woonden zij eerst in Deventer, maar in 1832 woonde de weduwe J.B. Bömer-Keyser-Olthaar op de Steltenberg in Twello; haar

In 1935 had de Steltenberg een grote vijver in de voortuin.

(Coll. H. Oosting-de Boer, Groningen)

ongehuwde oudste dochter Arnolda Eva, geboren op 17-11-1781 in Deventer, erfde dit boerderijtje van haar moeder en heeft rond 1860 het Buitengoed "De Steltenberg" laten bouwen. Toen zij in 1864 in haar nieuwe woning stierf, erfden haar broer Gerrit-Jan Bömer-Keyser en haar jongere zuster Hendrika Anraad-Bömer-Keyser landgoed de Steltenberg van haar.

Gerrit-Jan was apotheker te Deventer in huis "De Sleutel" aan de Hofstraat 116 / hoek Kleine Poot. Hendrika Anraad-Bömer-Keyser was de weduwe van Jacobus Anraad, die tijdens zijn leven van beroep stadslector, chirurgijn en meel- en vroet(d)-meester was in Deventer. Zij woonde aan de Sandrasteeg in Deventer.

Deze broer en zuster besloten om na het overlijden van zus Arnolda Eva het landgoed te laten veilen door notaris Mr H.W. van Marle uit Deventer. In augustus 1865 werd het gekocht door makelaar Johannes Henricus Schmedding uit Amsterdam. Hij kocht het Heerenhuis, de Bouwmanswoning, de Goudvischvijver, de Koepel, het wandelboschje en de tuinen van plaisir voor de prijs van f 8.600,--.

Op 11-6-1867 trachtte de heer Schmedding het landgoed weer van de hand te doen; de veilingsakte werd opgemaakt door notaris Everts te Twello. In totaal werd er f 10.590,- voor het geheel geboden, maar Schmedding besloot toch om niet te verkopen; waarschijnlijk was het bod zijns inziens te laag.

Gedurende ruim anderhalf jaar werd het huis toen bewoond door zijn broer Franciscus Wilhelmus Schmedding en zijn Engelse

vrouw en hun tweejarig zontje.

Familie Bessem

Op 23-2-1870 besloot de makelaar het landgoed voor de tweede maal te laten veilen en ditmaal verkocht hij het hoofdperceel voor f 8.000,- aan de heer Herman Bessem, geboren in 1808 in Deventer. Enkele weilanden verkocht hij apart aan enkele geïnteresseerde boeren voor ongeveer f 2.000,--.

De nieuwe eigenaar Herman Bessem was gehuwd met Sophia Aleida Bessem-ten Broek (geboren in 1817 in Amerongen). Waarschijnlijk bewoonden zij na 1870 de Steltenberg alleen 's zomers en verbleef men 's winters in Deventer.

Herman Bessem overleed op 27-5-1877 in Twello. Veertien jaar later, na het overlijden van zijn vrouw Sophia Aleida Bessem op 26-2-1891, boden haar erfgenamen de Steltenberg weer ter veiling aan. Maar het enige dat verkocht werd waren twee kerkbanken uit de N.H. Kerk te Twello, enkele percelen weiland, wat bomen en enkele roerende goederen. Tot 1922 bewoonde de schoondochter van Herman en Sophia, mevrouw Maria Geertruid Bessem-Bussemaker, met haar dochter Cato Bessem, de Steltenberg.

In de daaropvolgende periode werd het huis verhuurd aan goede bekenden van de familie. Eerst woonden er van 31-7-1922 tot 13-10-1928 de families Ten Bruggencate-ten Hoopen en Ten Hoopen-Kroon, in totaal zeven personen. Daarna vestigde vanaf 24-12-1928 het echtpaar J.E. de Boer-Rochell zich op de Steltenberg. Zij kwamen vanuit Nederlands Oost-Indië, waar hun drie zonen bleven wonen. Jan Evert

de Boer overleed in Twello op 1-3-1934 en mevrouw Engelbartha Theodora de Boer-Rochell stierf op 8-8-1946 in Huizen, nadat zij reeds eerder vanuit Twello vertrokken was. Ook tijdens het begin van de oorlog werd de Steltenberg waarschijnlijk nog bewoond door mevrouw De Boer. Volgens oude dagboeken was het echtpaar De Boer-Rochell goed bevriend met mevrouw Fie Ankersmit-Bessem.

Na de Tweede Wereldoorlog

Vanaf 1944 tot ruim na de oorlog (begin 1946) werden de zusters van het bejaardenverzorgingstehuis Sainte-Marie in Apeldoorn hier ondergebracht, nadat zij door de Duitsers uit het Bruggenbosch waren weggestuurd. Enkele namen van die bewoonsters waren: Overste moeder Antonia of moeder Benedicta, nog zeven andere zusters, pater Wolters (die ook veel in het verzet heeft gedaan), het dienstmeisje Marietje Arink, die later in 1946 is toegetreden tot de congregatie van Julie Postel, en de knecht Jozef. Van 23-4-1946 tot 8-12-1947 werd het huis bewoond door de familie R.J.H. Derckx.

Op 24-4-1948 betrok de nieuwe eigenaresse mevrouw Maria Geertruid (Mieke) Frederikse-Ankersmit samen met haar echtgenoot J.H. Frederikse het huis. Zij bleven hier wonen tot zij op 27-12-1961 het landgoed verkochten aan de heer en mevrouw S.S. van Sandick-de Mol van Otterloo uit Amsterdam en naar Zwitserland verhuisden.

Slechts enkele maanden na hun verhuizing naar Twello overleed de heer Van Sandick op 14-5-1962 op 63-jarige leeftijd. Hij overleed aan een hartstilstand,

vóór de garage die de heer Frederikse in 1948/1949 in het bos had laten bouwen. Mevrouw Van Sandick bleef nog tot op hoge leeftijd wonen op het landgoed, dat zij op 17-7-1979 verkocht aan de gemeente Voorst. Zij verhuisde naar een flat in de gemeente Den Haag, waar zij in 1992 overleed.

Gemeentelijke plannen

De gemeente Voorst wilde een gedeelte van het landgoed gebruiken voor de ontsluiting van het nieuwbouwplan Doorweerd, dat westelijk van het landgoed zou worden gebouwd. Na de aanleg van de Zuiderlaan was er echter geen behoefte meer aan verbreding van de Doornweerdstraat en is dit een fietspad geworden. Ook bestonden er plannen om het overblijvende gedeelte van het land-

*De villa de Steltenberg in 1985.
(Foto L. Sevenster)*

goed te verkavelen voor de bouw van bungalows, maar gelukkig zijn deze plannen niet uitgevoerd.

Gedurende vier jaren verhuurde de gemeente Voorst de villa aan het echtpaar Bügel-Bruins. Mevrouw Bügel-Bruins was toen en is nog steeds huisarts in Twello. Nadat het echtpaar naar de Binnenweg was verhuisd, bleef het huis gedurende anderhalf jaar onbewoond. Omdat een onbe-

woond pand snel in staat achteruit gaat, werd door de toenmalige gemeenteraad besloten om het landgoed te koop aan te bieden. Er werd in eerste instantie binnen deze regio geadverteerd. Toen zich geen belangstellenden meldden, werd het landgoed landelijk te koop aangeboden. In maart 1985 kocht de familie F.G. Hilgeman-Wingelaar het landgoed en woont er nog steeds tot volle tevredenheid.

Klokkenkampsweg 25

door J. Lubberts

Bezoekers OKV-werkruimte Klokkenkampsweg in 1999

Aan het begin van het afgelopen jaar is de O.K.V. begonnen met het op simpele wijze registreren van bezoekers van haar werkruimte aan de Klokkenkampsweg in Twello. Dit is gedaan door middel van een standaard-invulformulier waarop naam, adres en doel van het bezoek moesten worden ingevuld. Op de kop af honderd formulieren werden ingevuld. Maar dit betekent, niet dat we honderd bezoekers hebben gehad. Want:

- meerdere personen die gelijktijdig voor eenzelfde onderwerp een bezoek aflegden werden als één bezoeker genoteerd;
- bezoekers zijn eenmaal genoteerd ook als zij meerdere malen een bezoek aflegden;
- vragen door de gemeente gesteld, hetzij direct of indirect, zijn niet genoteerd (personen die door de gemeente werden doorverwezen naar de O.K.V. werden wel genoteerd);

- schriftelijke en telefonisch gestelde vragen werden niet genoteerd;

- de scholieren zijn niet meegeteld;

- bezoekers die via de O.K.V. op het archief van de gemeente Voorst door de O.K.V. werden begeleid zijn niet meegeteld.

Wanneer we het aantal bezoeken aan de Klokkenkampsweg stellen op 2,3 per persoon (gegevens archief) dan komt men aan 230 bezoeken per jaar.

De belangrijkste onderwerpen van de bezoekers waren: foto's, genealogie (stamboomonderzoek), documentatie over allerlei onderwerpen zoals: gebouwen, verenigingen, oorlog, beroepen enzovoort. In het geheel gezien was de totaliteit aan vragen zeer uiteenlopend. Uit deze gegevens en het overige werk aan de Klokkenkampsweg kan men de conclusie trekken dat de O.K.V. bijna een professioneel inlichtingeninstituut is.

Uit het streekarchief

door A. de Rek

En dat ligt zomaar, opgevouwen in een doos...

Dit keer wil ik u iets laten zien van wat je tegen kunt komen in een archiefdepot, als je gaat proberen archiefstukken te beschrijven. Tijdens de ziekte van de heer De Ruiters overkwam het mij nogal eens dat ik niet kon vinden waar bezoekers om vroegen. De eerste twee maanden baal je daarvan, maar denk je "als hij straks weer beter is, vraag ik het hem wel". Maar naar gelang de ziekte langer duurt en er meer vragen blijven liggen die je niet beantwoorden kunt, denk je steeds meer "ik moet er toch zelf maar eens wat aan doen, zodat ik ook zonder zijn hulp kan vinden wat er gezocht wordt".

Zodoende besloot ik op een goede dag de stoute schoenen aan te trekken en een poging te wagen om te beschrijven wat er in het archiefdepot van de gemeente Voorst ligt. Nu is dat niet bepaald een werkje dat je even op een achternamiddag in een paar verloren uurtjes kan doen. Misschien komt het ook wel daardoor dat je zo'n klus zo lang mogelijk uitstelt. Maar goed, op een gegeven moment is er geen houden meer aan en begin je gewoon, zonder dat je weet of en wanneer je die klus zult klaren.

Zonder te letten op de producenten van de archiefstukken ben ik gewoon helemaal links tegen de muur begonnen. Daar stonden in de eerste stelling toevallig archiefstukken van het waterschap Veluwe. Op dat moment wist

ik nog niet van de plannen tot opheffing van het Streekarchief, dus ben ik gewoon begonnen ook archiefstukken van het waterschap te beschrijven. Zonde, zult u misschien zeggen, maar ik kijk daar toch anders naar. Als het waterschap straks inderdaad verdwenen zal zijn - dat zal overigens nog wel een poosje duren, want de bouw van hun archiefdepot moet nog beginnen - hebben we in ieder geval een gedeelte van hun archief beschreven.

We weten daardoor in ieder geval voor een gedeelte welke stukken we daar mogen verwachten. Zo verder gaand, heb ik inmiddels bijna drie stellingen afgewerkt en inmiddels honderden stukken beschreven en in de computer opgeslagen. Behalve een beschrijving van de inhoud van de stukken, heb ik ook beschreven waar ik die stukken kan vinden. Eigenlijk is er op die manier een combinatie gemaakt van een index en een plaatsingslijst.

In de derde stelling trof ik een groot aantal dozen aan, met helaas nog erg veel metaal (nietjes, paperclips en splitpennetjes). Het nadeel van al dat metaal is dat het op den duur gaat roesten en het papier enorm vervuult. Je moet dat metaal dan ook voorzichtig proberen te verwijderen en daarbij regelmatig je handen wassen, want vuile handen vervuilen je geschriften opnieuw. Een langdurige klus dus. De dozen waren afkomstig van de Nederlands Hervormde kerk in Voorst en misschien was er daarom wel zo weinig zorg aan besteed; hoewel ik me afvraag of een archivaris niet aan alle archieven die hij

beheert evenveel zorg zou moeten besteden. In een van de dozen trof ik de vondst van mijn leven aan. Je kunt haast niet weergeven wat er dan door je heengaat. Ik kan u in ieder geval verzekeren dat mijn dag niet meer stuk kon.

Mijn schat bestond uit een aantal charters, compleet met zegels, zomaar opgevouwen, bijna achteloos in de bewuste doos geduwd. In een eerste reactie zakt je mond letterlijk open van verbazing, als je zulke oude stukken aantreft. Het oudste stuk stamt uit 1555 - het jaar waarin Karel V afstand deed van de regering en werd opgevolgd door Philips II. In de verhalen uit die tijd wordt verteld dat hij bij zijn troonsafstand steunde op de schouder van prins Willem van Oranje. Het mooiste en meest duidelijk te lezen stuk had een lakzegel met wapen. Alleen het zegel was al spectaculair, zo groot. Het is ruim zo groot als een rijksdaalder en nog helemaal gaaf. Zegels van andere charters in deze doos waren afgebrokkeld en verpulverd.

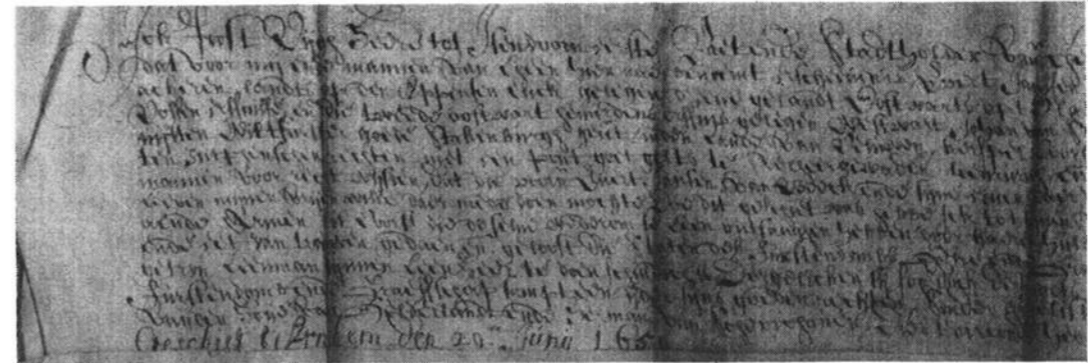
Ik heb de doos met zijn kostbare inhoud stiekem even mee naar huis genomen. Ja, zeg nu eerlijk, als u zo'n unieke vondst zou doen, zou u die dan niet ook willen laten zien aan anderen? Behalve dat was ik natuurlijk ook reuze benieuwd wat er nu eigenlijk op zou staan. Nu kon ik eindelijk mijn cursus oud schrift in de praktijk brengen en heerlijk oefenen op echte stukken. In de opleiding tot archiefassistent kregen we nooit echte stukken in handen, maar moesten we het altijd met kopieën doen. En dan zie je lang niet altijd alle kleine dunne haarlijntjes, waaruit je op kan maken welke letter de schrijver nu bedoeld heeft.

Nu had ik originele stukken perkament in handen, met soms akelig mooie lakzegels. Ik kan u bezweren dat ik mijn hart ophaalde. Ik weet niet of het u bekend is hoe perkament wordt gemaakt, maar dat is een tijdrovend procédé. Het begint met de slacht van een koe, een varken of een geit. De huid van dit dier wordt voorzichtig gestroopt, ontdaan van de haren en daarna herhaaldelijk gewassen en afgeschraapt met een sikkelvormig mes. Als alle stukjes huid en haar zijn verwijderd, wordt de huid strakgespannen op een raamwerk te drogen gehangen.

Daarna worden diverse gedroogde huiden in een stenen put met water gedompeld. Aan het water is kalk toegevoegd, dat in de huiden trekt en maakt dat ze hard en glad worden. Dit proces kost maanden van spoelen en opnieuw onderdompelen, tot het perkament goed genoeg is om te worden beschreven, meestal met een ganzenveer en inkt gemaakt van galnoten.

Je hebt dus niet zomaar iets in handen als je een stuk perkament ontdekt. Ik kon het daarom niet laten deze stukken onder de scanner te leggen en zo ook digitaal op te slaan. Je moet dat trouwens ontzettend voorzichtig doen, want perkament is zo teer, dat het snel kan afbreken als je probeert het uit te vouwen.

Het resultaat van een van die scans laat ik u hier zien. Helaas was het stuk te groot om het in zijn geheel te kunnen scannen, maar bij de transcriptie heb ik wel de complete tekst weergegeven (voorzover ik er uit wijs kon worden).

Gedeelte van een Charter van 29 juni 1659, afkomstig uit de NH kerk te Voorst, waarvan de volledige tekst luidt:

Ick Joost Vijgh Heere tot Isendoorn, eerste [wetende?] Stadtholder van lheenens des Furstendombs Gelre ende Graeffschaps Zutphen, doe kondt dat voor mij ende mannen van Lheen hier nae benoemt verscheenen is Evert Janssen van Beeck ende heeft in mijnen handen opgedragen ende gegeven twee ackeren landts op den Appensen enk gelegen d' aengelandt Oostwarts opt Vlas Veen, Westwaert aen Deventer wegh, Zuijtwart Marienburghs ende Noortwaert Vossen erffnisse en die tweede oostwart [gewierdene?] erffnis gelegen Westwart Johan van Steenberghe, Zuijtwart Lansinck ende Noortwart Steenberghe voorn(oem)t voor desen gespleten [wijten?] Wiltswelter goede Stakenburgh genant inden lande van Vêluwen kerspel Voorst Buijrschap Gietel gelegen aenden Furstendomb Gelre ende Graeffschap Sutphen ten Zutphenschen rechten met een pont goet gelts te [verheer?] geworden [leenverwich?] ende heeft daer op met hant [halm?] ende mond vertegen sulcx dat die nae besegelen mannen voor recht wijzen dat die voorn(oemde) Evert Jan-

sen van Beeck ende sijne erven daer van gants ende all ontleent ende oonteerft waeren ende dat ick als Stadtholder vande leenen mijnen vrijen wille daer mede doen mochte doe dit gesecht was hebbe ick tot sijnen vlijtige bede die voors(eide) twee ackern landts voorts opgedraegen ende overgegeven aende Armen tot Voorst die deselve wederom te leen ontfangen hebben door haeren hulde op Janssen Evert van Beeck oudt diacon tot Voorst voorn(oem)t ende heeft daervan hulde ende eet van trouwen gedaen ende gelooft die Staten des Furstendombs Gelre ende Graeffschaps Zutphen trou holtengehoorsaem te sijn ende alles te doen dat een goet ende getrou leenman sijnnen leenheer te doen schuldich is Dergelicken sij soo dick noots gebeurt ende 't selve leen erlediget oock doen sullen beheltelick in allen meer gemelden Furstendomb ende Graeffschap sampe een ijder sijns goeden rechten sonder argelist hier sijn over ende geweest als mannen van lheen Otto Engelen, Griffier van den hove van Gelderland ende Herman van Schevichaven, Dies t' oirconde heb ick gedaen toe Furstendomb ende Graeffschaps segel hier onder aen doen hangen.
Geschiet 't Arnhem den 29en Junij 1659.

Kwadenkamp of Quadenkamp: what's in a name?

door Mr. A.M.W. Resius en J. Groenberg

Midden in de buurtschap de Spekhoek te Terwolde ligt het boerenerv de Kwadenkamp. Volgens de koopakte van 25 augustus 1823 (waarvan een afschrift nog in mijn bezit), gepasseerd ten overstaan van Mr. Daniël Jacob Rudolph Jordens, notaris te Deventer, is dit erve gekocht door Jan Schutte, koekenbakker te Deventer van de Deventer koek, een oudoom van mij. Hij kocht de Kwadenkamp van Willem ten Cate, drogist, eveneens te Deventer. De koop vond plaats via een veiling. Het erve werd omschreven als bouwmanswoning met daaraan gelegen zomerverblijf, schuur en boomgaard met bouw- en weilanden, samen groot 20 ha.

Mijn grootvader, A.M.W. Resius, is in 1839 geboren in Bentheim (Dld.). Zijn moeder stierf in het kraambed. Als baby werd hij overgebracht naar zijn oom en tante Schutte in Deventer, die kinderloos waren. Zij hebben hem opgevoed; hij werd enig erfgenaam van de familie Schutte en zo kon het gebeuren dat de Kwadenkamp in het bezit van de familie Resius kwam. Hij stierf op de hoge leeftijd van 89 jaar.

In mijn bezit is ook een plattegrond van dit erve, getekend door Jan van Delden Szn. in 1778. Ook op deze plattegrond staat vermeld dat het erve de naam draagt de Kwadenkamp.

Ligging van De Kwadenkamp aan de Wellinkhofweg.
(Topografische kaart 1911).

Omstreeks 1935 moest de boerderij worden afgebroken wegens ouderdomsgebreken. Er werd een nieuwe boerderij gebouwd aan de overzijde van de Wellinkhofweg. Helaas is deze fraaie boerderij bij de bevrijding in 1945 in vlammen opgegaan. In circa 1950 is deze boerderij herbouwd ingevolge de oorlogschaderegeling. Thans is deze boerderij eigendom van de heer D.J. Jansen. Het bedrijf wordt reeds drie generaties door de familie Jansen geëxploiteerd.

Het zomerverblijf werd in de dertiger jaren verbouwd en geschikt gemaakt voor permanente bewoning. Hier hebben mijn ouders gewoond tot hun overlijden. Door diverse uitbreidingen, tot stand gekomen onder het beheer van respectievelijk mijn oudoom,

grootvader en vader, groeide het bezit uit tot een complex van ongeveer 80 ha. boerderijen, bouw- en weilanden. De boerderijen behielden elk hun eigen naam. Ook het terrein van dr. Van der Molen, het zogenaamde Kaa-bos, behoorde hiertoe.

Na het overlijden van mijn ouders werd het gehele bezit verkaveld, waardoor het thans nagenoeg geheel in andere handen is overgegaan. Het landhuis werd verkocht aan de heer Hoytema, directeur van de A.B.N. te Deventer. Na diens overlijden is het eigendom geworden van mr. F. Julsing.

Wie schetst mijn verbazing toen enige jaren geleden op de voorgevel van het landhuis de naam Quadenkamp verscheen. Mijn

Links de schuur en rechts de deel van boerderij de Kwadenkamp (1930).
(Foto coll. A.M.W. Resius)

amilie sprak altijd van de Kwadenkamp. Ook de bewoners van de Spekhoek gebruikten deze naam. Wel vroeg men zich af wat Kwadenkamp betekende. Een verklaring zou kunnen zijn: moeilijk te bewerken grond (zware klei).

De naam Quadenkamp in archiefstukken

De verklaring van deze naamsverandering is te vinden in het boekje 'Geschiedenis van Terwolde en Nijbroek', geschreven door J. Vredenberg. De Oudheidkundige Kring, dhr. J. Groenberg, heeft een en ander voor mij uitgezocht. Volgens het onderzoek zou de naam Quadenkamp mogelijk afkomstig kunnen zijn van de familie van Wilhelm de Quade, secretaris van Maastricht. Deze Wilhelm de Quade stamde uit een Arnhemse

familie die in de zestiende eeuw bezittingen onder Terwolde had. Helaas staat niet vast dat de Kwadenkamp tot deze bezittingen behoorde. Een koopakte op naam van de familie De Quade is tot nu toe niet gevonden. De naam Quadenkamp komt al voor in een tijnsrol van 1357 maar daar staat niet bij dat dit erve in Terwolde ligt.

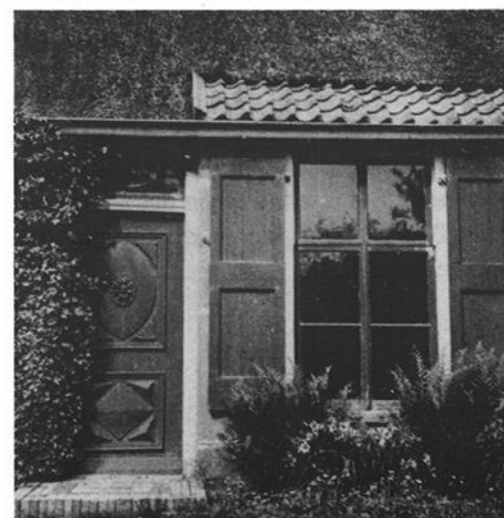
Ook in het tijnsboek van Voorst uit 1448 staat 'Quadekamp'. Toen werd het vermeld als behorende onder het kerspel Twello, in de 'Hundermarck'. In het verpondingskohier van Terwolde van 1648 is vermeld het 'Quaden goet'. Als eigenaar wordt genoemd 'Gerrit Voets in 't Twente'. De pachter Ariaen Simons betaalde 115 caroliguldens aan pacht. Daarnaast betaalde hij '3 schepel weyts, ½

*Villa de Kwadenkamp (1930).
(Foto coll. O.K.V.)*

molder erreten en ½ molder boonen en 20 gulden tot een voormede'. Bovendien moest hij afdragen '7½ goudgulden in Pots Gilde, 5 schepel keurhaver aan de dijckgraeve, 3 schepel gerst aen de pastoor ter Wolde ende tot schattinge 14 gulden'.

De Quadenkamp, of zoals het ook werd genoemd de Quadening, kwam via een huwelijk in bezit van de familie Voet. In 1574 vond een boedelscheiding plaats van Tymon Stuurman en Margaretha van Lochem. Een van de dochters, Anna, trouwde in 1575 met een Gerrit Voet. Zij kregen behalve een erve in Oene en een stuk land in Oenerbroek ook het erve de Quadenkamp in 'kerspel ter Woilde buurschap Thuyll'. Een gedeelte van de Quadenkamp werd later naar alle waarschijnlijkheid afgesplitst en kreeg de naam Voethofstede. De Quadenkamp komt ook voor in het Haardstedenregister van Terwolde van 1749. Het erve wordt dan bewoond

*De voordeur en het raam van de herenkamer van boerderij de Kwadenkamp (1930).
(Foto coll. A.M.W. Resius)*

door Roeloff Wolters en zijn vrouw en de (lanters)'camer' wordt gebruikt door Gerrit ten Cate. Hij is de landheer/eigenaar.

De Quadenkamp was in 1736 door Jan ten Cate en Reneken Cremers gekocht van Henrick Albers en Anna Hendrix voor 740 gulden. Tien jaar later verkoopt hij de helft van 'Quadenkamps hofstede' door aan zijn neef Gerrit Steffens ten Cate en Martjen Berends Cremer. Twee jaar later kopen zij ook nog het deel van de erven van Jan Lamberts ten Cate voor 437 gulden en 10 stuivers. De Quadenkamp bleef tot aan bovengenoemde verkoop aan Jan Schutte in 1823 in bezit van de familie Ten Cate.

De schrijfwijze 'Kwadenkamp' wordt in de Protocollen van Bezwaar van Terwolde voor het eerst gebruikt in 1809. De boerderij draagt nu de naam Kwadenkamp en het woonhuis de naam Quadenkamp. Uiteraard heeft elke eigenaar het recht van naamgeving, maar het is wel verwarrend.

Bronnen

Transcriptie verpondingskohier Terwolde 1648 door J. Groenberg
Transcriptie haardstedenregister Terwolde 1749 door J. Groenberg
Geschiedenis van Terwolde en Nijbroek door J. Vredenberg
Protocollen van bezwaar Terwolde (archieff Vredenberg)
Voethofstede; Uit de historie van een Terwoldse boerderij door Mr. J.H. Hermsen in Kronijck O.K.V. jaargang 7, nr. 2
Transcripties tijnsrollen 1357 en 1448 door Mr. J.H. Hermsen
Notarieel archief Twello (archieff Vredenberg).

De vlooienplaag van een verloskundige

door H. Kleinjan

Ingekomen brieven, gericht aan de burgemeester, zijn soms het lezen meer dan waard. In 1891 schreef mevrouw F.L. Haas drie brieven aan de burgemeester.

Frederika Levi Haas, in 1828 in Amsterdam geboren, was een oudere ongehuwde vroedvrouw te Voorst. Zij werd met ontslag bedreigd (brief I) en kreeg problemen met andere dorpsbewoners (brieven II en III). Al lezende ontstaat het beeld van een vrouw die op verschillende manieren in het nauw gedreven werd. Of greep zij één en ander aan om haar toekomst veilig te stellen?

Hoe het ook zij, de brieven aan de burgemeester hadden geen resultaat. Pas in 1905 verhuisde mevrouw Haas, naar Zutphen.

I.
Heer Burgemeester,

Van den heer Kroon vernomen hebbende dat er klagten tegen mijn zijn ingekomen bij u zoo wenschte ik te vernemen welke die zijn. Ik verklaar al wat ze op mijn zeggen voor laster daar den Heer Kroon [en manden?] mijn al twintig jaar kennen dat ik mijn fatsoendelijk gedraag en ik over de 2000 verlossings bij behoeftigen heb gedaan hier en de vrouwen en kinderen zijn levend. Meer kan men niet van een verloskundige verlangen. Zoo wenschte ik graag dat u procesverbaal tegen die lasteraars opmaakte, maar als u er bezwaar maakt om de zaak te vervolgen dan zal ik

den officier van justitie in kennis van stellen en ik woude graag van u vernemen of ik geen pensioen kan krijgen daar notaris de Kruif mijn gezegt heeft naar 15 jaar dienst krijgt men hier pensioen. Met achting u diensse,

F.L. Haas
Verloskundige

Voorst, den 8e Augustus 1891

P.S. Er is mijn niets van gezegt dat ik tijdelijk was aangestelt maar wel dat ze mijn toen goedkoop konden krijgen maar er is mijn wel gezegt bij wangedrag wordt iemand ontslagen. Ook ben ik eerst 62 jaar en ben noch goed sterk en nu wenschte ik graag een advertentie in de courant te zetten of er niet ergens behoefte is aan verloskundig hulp en of dit goed is dat ik er werk dan van maakte want als ik ontslag krijg ben ik hulpbehoevend en nu had ik graag antwoord. Als u wilt hebben dat ik zelf zal naar Twelloo moet komen doet u mijn het dan te weten.

II.
Heer Burgemeester,

Met deze moet ik aan u melden dat de kinderen van de burenen mijne persoon(lij)ke vrijhijd nu in huis gaan belemmeren te weten ze maken de ramen stuk en breken de glazen in mijne woonkamer en hebben nu

de tweede zaterdag mijn vlooijen op het lijf gegooit pas toen ik schoon ondergoed had aangetrokken. Vroeger toen ik mijn goed buiten droogde heeft men smetstof en ongedierte op het wasgoed dat buiten hing ook gegooit maar er heeft iemand mijn gezegt dat dit wordt gedaan dat de burgers mijn niet zouden op halen. Nu was mijn vriendelijk verzoek of ik in Wilpe mag gaan wonen of in Terwolde en als dat niet mag of u mijn in Markelo zoude willen voorthelpen dat ik die post krijg, dan krijg ik het daar gemakkelijker. 4000 inwooners maar en geene verrewegen en f 150 traktement. Morgen zal ik erheen gaan ze zeggen dat de docter daar geene gewone verlossing doet en niet zich in de vroedvrouwen hun zaken zich bemoeit. Ik heb nu een vriendelijk verzoek te doen nogmaals aan wat u mijn zoude willen voorthelpen en als u dit niet kan doen stuurt u mijn dan maar voor mijn geheele leven naar eene rijkswerkinrichting dan kan ik daar met werken mijn brood verdienen. Hier ben ik mijn leven niet meer zeker. Met achting u diensse,

F. L. Haas

Voorst, den 27e september 1891

III.
Voorst, den 3-10-1891

Heer Burgemeester

De kinderen van de burenen hebben mijn gisteren voor de derde keer vlooijen op het lijf gegooit toen ik weer schoon goed

aan had en dit wil ik niet velen als u het goed vind dan zoek ik mijn in Terwolde of in Wilpe eene woning. Ik ben 20 jaar hier en heb geen eene vlooi noch gehad. Morgen zoek ik in Wilpe eene woning als u het goed vindt. Ik wil burgerpraktijk hebben.

F. L. Haas

Het Grote Zand

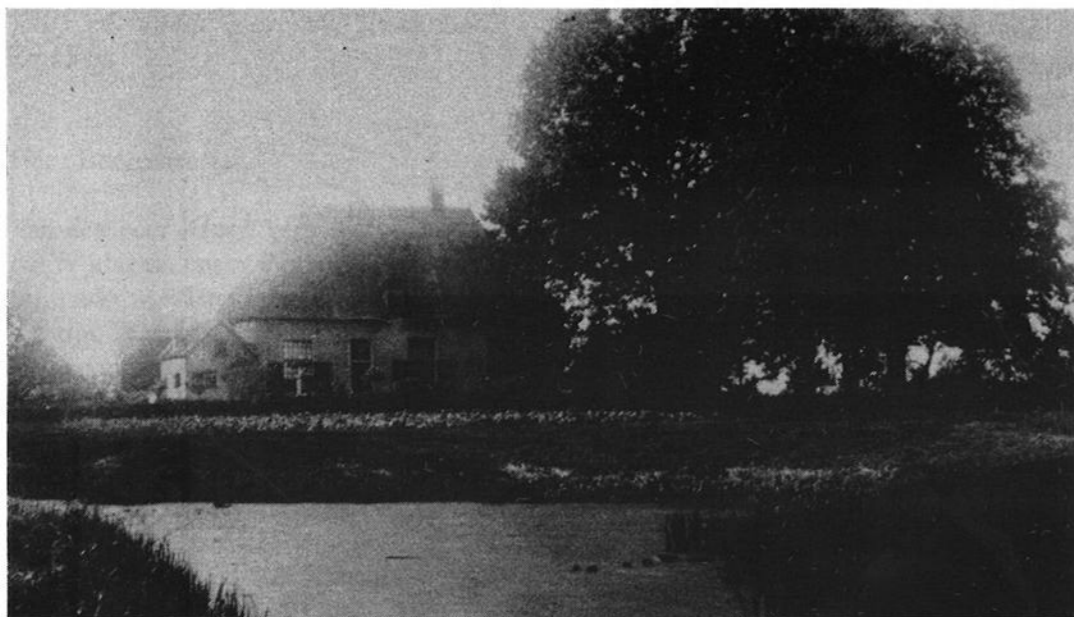
*De grootte völt oe op:
een vlekke in de varte;
boaven de hoogste top
van stammen, kromm' en zwarte,
stek 'e zien rieten vlak
van het reusachtig dak.*

*De gevel, imposant,
met de vijf glinsteringen
van ramen an de kant'
en twee deuropeningen;
het bestekammeraam
in negenen, heel veurnaam.*

*Op 't zuden en in 't wit,
gastvrie een grote keuken;
de daagse toegang dit,
oldgreune hartjesluken;
het bakhuus, onder 't blad,
hef toch ok nog wel wat.*

*Vanof de dreuge bult
löp noar het held're water
het weitjen, ruum 'evuld
deur sierbeuk, die doar later
in 't grös is neer'epoat;
'k hoape dat ze 'm doar loat,
die d'r weer wonen goat,
d'r ok bie stille stoat.*

Tinus van het Slyck

*Boerderij "het Grote Zand" in 1905.
(Foto P. Coldewey; coll. fam. Keurhorst)*